

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Ворона Надія

В сучасних умовах в Україні проблема домашнього насильства набула нових масштабів і форм, що зумовлює необхідність її глибокого наукового вивчення. Збройна агресія РФ спричинила не лише руйнування інфраструктури та втрат серед мирного населення, а й серйозно вплинула на психологічний стан громадян, рівень соціальної стабільності та безпеки у сімейному середовищі. Війна створює сприятливі умови для загострення внутрішньосімейних конфліктів, що нерідко переростають у випадки фізичного, психологічного, економічного чи сексуального насильства. Серед важливих факторів, які сприяють виникненню домашнього насильства в умовах війни, можна виокремити психологічну травматизацію учасників бойових дій та членів їхніх сімей, зростання рівня агресії, погіршення соціально-економічного становища, втрату житла, а також відсутність доступу до якісної соціальної та психологічної допомоги [1–2].

З огляду на зазначене, дослідження основних факторів виникнення домашнього насильства в умовах військових дій є вкрай актуальним як з наукового, так і практичного досвіду. Його результати можуть стати підґрунтям для удосконалення системи соціального захисту, розробки цільових програм психосоціальної підтримки населення та впровадження ефективних механізмів запобігання насильству в сім'ї в умовах складних соціальних викликів.

Метою тези є визначення основних факторів, які здійснюють вплив на виникнення домашнього насильства в умовах військових дій в Україні.

Повномасштабна війна в Україні стала каталізатором масштабних соціальних і психологічних змін, що, у свою чергу, спричинили зростання випадків домашнього насильства. В такому контексті особливо актуальним є дослідження чинників, що сприяють ескалації домашнього насильства в умовах війни. Серед основних

чинників виділяють такі [1, 2]:

1. *Психоемоційна напруга і психологічна травматизація.* Війна провокує високий рівень тривожності, страху та агресії, погіршуючи сімейні стосунки. Зростає вживання психоактивних речовин, а демобілізовані військові часто мають ПТСР, що викликає дратівливість і неконтрольовані спалахи агресії. Психологічна травма та вразливість стають ключовими факторами насильства під час війни.

2. *Соціально-економічна вразливість.* Втрата роботи, фінансова нестабільність та інфляція посилюють економічну залежність постраждалих від кривдника. UNFPA у своєму звіті підкреслює, що економічна залежність є один із ключових чинників, які не дозволяють жінкам закінчити стосунки з кривдником.

3. *Вимушене переселення та втрата соціального оточення.* Переселення до інших регіонів через бойові дії часто супроводжується ізоляцією, втратою підтримки з боку родини та друзів. За даними UNFPA, обмежені умови проживання у гуртожитках або притулках збільшують ризики для жертв домашнього насильства. Водночас адаптація до нових умов життя, психологічна нестабільність і страх невизначеного майбутнього стають додатковими чинниками зростання конфліктів у сім'ї.

4. *Порушення сімейної структури та гендерних ролей.* Війна змінює сімейну динаміку. Жінки беруть на себе нові ролі, а чоловіки повертаються із зони активних бойових дій з серйозними психологічними травмами. Це призводить до частих конфліктів та насильства через втрату контролю і труднощів в адаптації.

5. *Вживання алкоголю та психоактивних речовин.* Збільшення вживання алкоголю як спробу уникнення реальності посилює агресію членів сім'ї, особливо серед людей з бойовим досвідом та внутрішньо переміщених осіб. Алкоголь та наркотичні речовини знижують здатність до раціонального вирішення конфліктів.

6. *Поширення зброї серед населення.* Доступність зброї в умовах війни підвищує ризик фатального насильства в сім'ях. Фонд ООН у галузі народонаселення попереджає, що доступ кривдника до зброї ускладнює ситуацію

для жертв та для втручання соціальних служб та правоохоронних органів.

7. *Соціокультурні норми та гендерні стереотипи.* За даними UNFPA, патріархальні цінності, укорінені в суспільстві, легітимізують насильство в очах окремих членів суспільства. В умовах війни посилюють традиційні ролі, що ускладнюють протидію гендерно зумовленому насильству.

8. *Ізоляція та обмеження пересування.* Комендантська година, повітряні тривоги та обмежений транспорт створює бар'єри для жінок, які шукають захист. Ізоляція з кривдником у таких умовах є одним із найбільш небезпечних факторів для скоєння домашнього насильства.

9. *Інституційні та правові труднощі.* У період активних бойових дій система реагування на випадки насильства перевантажена, частина центрів допомоги евакуйована в прифронтових зонах або не функціонує повноцінно. UNFPA фіксує, що доступ до спеціалізованих служб обмежений, а працівники стикаються з емоційним вигоранням.

Таким чином, домашнє насильство в умовах військових дій в Україні загострюється під впливом низки соціально-економічних та психологічних факторів. Тривалий стрес, нестабільне матеріальне становище, вимушене переміщення та травматичний досвід сприяють зростанню агресії та порушенню сімейних взаємин. Посилення соціальної напруги, руйнування традиційних механізмів захисту та обмежений доступ до допомоги ускладнюють протидію насильству. Визначення цих факторів є ключовим для розробки ефективних заходів соціальної підтримки та формування політики захисту постраждалих.

Список використаних джерел

1. Дмитришин О.О. Захист прав та домашнє насильство щодо дітей в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 84. Ч. 3. С. 89-94
2. Павленко Т.А., Корабель М.Г. Домашнє насильство щодо дітей в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10.2023. С. 486–489.